

Je možné účinně pomáhat zajíci polnímu v období nebezpečného šíření myxomatózy?

Petr Marada

V Česku byl u zajíce polního (*Lepus europaeus Pallas*) v létě roku 2025 potvrzen vysoce patogenní kmen viru myxomatózy, která způsobuje mimořádně agresivní chorobu. Postižení zajíci mají otoky očí, uší,

pysku a nosu, kůže je zduřelá a zanícená i na pohlavních orgánech a končetinách; na kůži a sliznici se vytváří krusta, puchýřky, strupy a uzlovité kožní léze, tzv. myxomy.

Obr. 1: Mláďata zajíce polního. Foto Petr Marada

Obr. 2: Kadáver zajíce polního uhynulé na myxomatózu. Foto Petr Marada

V souvislosti s touto nemocí byly publikovány informace z našich honiteb (Vodňanský 2025; Cukor a kol. 2025) a také informace ze zahraničí, zejména z Německa, Rakouska, Španělska, ale i z Velké Británie, kde byla nemoc podrobně popsána již v roce 2014 (Barlow a kol. 2014). Podle García-Bocanegra *et al.* (2019) byla celková mortalita u zajíce iberijského odhadována na cca 57 % tamní populace. Vodňanský informoval v listopadu roku 2025, že v honitbách v Rakousku, kde se začala nákaza šířit, dosahovaly úhyny 60 až 90 % tamní populace zajíců.

Státní veterinární správa ČR v listopadu 2025 potvrdila aktuální výskyt myxomatózy, která se rozšířila z kraje Jihomoravského do kraje Zlínského a Olomouckého (Vorlíček 2025).

Vše, co bylo publikováno v souvislosti s touto nemocí u zajíců, je podvědomě srovnáváno se zkušenostmi s myxomatózou divokých králíků (*Oryctolagus cuniculus L.*), se kterou byly populace konfrontovány v tehdejší Československu již v roce 1954 (Hruška 2026) a následně v honitbách po celém Česku ještě v 90. letech minulého století. Králíky, kteří byli také postupně zkoušeni novými variantami myxoma viru, tehdy lovili predátoři, v kritické době také myslivci a početnost ovlivňovali i „chemizující“ zemědělci. Právě u přeživších králíků bylo možné tuto nemoc poznat. Od této doby již divocí králíci v mnoha revírech absentují; s ohledem na oblibu této zvěře se ji přes četné pokusy nepodařilo do

přírody ve významné míře navrátit. Důvodů je více. Nebyly akceptovány často nejzákladnější podmínky pro úspěšnost reintrodukce, významnou roli sehráli predátoři a také již zmiňovaná kombinace myxoma virů. Díky tomuto poznání je proto hledána odpověď na otázku, co je možné udělat jinak, aby ztráty na významné „indikátorové“ zvěři – zajících – byly únosné a populace zůstala, tam, kde se ještě nachází, v porovnání s králíky nadále životaschopná.

Vodňanský (2025) a Cukor a kol. (2025) poukazují na „cestu“, kterou je vhodné v revírech, kde se se zajíci hospodaří, jít. Specifikují požadavky na asanaci a následně na vybraná opatření v ekosystému s cílem pomoci přeživším jedincům.

1. Provádění asanace kadáverů, lov (predace) nemocných a k nemocnosti vnímavým (slabým) zajícům a veterinární prevence

Vzhledem k tomu, že se jedná o sezónní onemocnění, které je již v této době (jaro 2026) diagnostikováno (viz obr. 2), je třeba podle Cukora a kol. (2025) především:

- v rámci praktických aktivit v dotčeném ekosystému řádně asanovat, důkladně ošetřit

- obuv a dezinfikovat oblečení osob, které s kadávery (uhynulou zvěří) nakládají,
- nalezené kadávery „okamžitě“ dostatečně a hluboko zakopat,
- vhodně informovat a předávat zajíce podle stanoveného postupu veterinární správě, která je vyšetří s ohledem na myxomatózu, ale také na tularemii a bruceózu.

I když virus myxomatózy neohrožuje člověka ani psy, pro praktické uplatnění těchto opatření je třeba vyjasnit:

- čím dezinfikovat oblečení, čím, kde a zda dezinfikovat automobily sloužící myslivcům k dopravě a přepravě psů, kteří byli v kontaktu s nemocnou zvěří?
- jak a zda řešit stávající praxi pohybujících se myslivců v „postiženém“ honitbě s návštěvou honiteb bez průkazu onemocnění...?
- jak s loveckým psem, který aportoval pozitivního zajíce nebo „revíroval“ v okolí kadáveru?
- jak uchopit, „zabalit“ a předat uhynulé kadávery zajíců k vyšetření, aby nebylo více problémů... a také:
- jak do celého procesu zařadit praktikující zemědělce a především další místní aktéry venkova, kteří při návštěvách se zvěří přicházejí do kontaktu?

Vzhledem k množství otázek vztahujících se k asanaci se nabízí řešení, které je založeno na uplatnění funkční biologické metody ochrany, která k potřebné asanaci využívá přirozených predátorů.

V posledním desetiletí jsme svědky velmi dynamicky se měnícího životního prostředí, vyznačujícího se stále rychlejšími a intenzivnějšími změnami. Člověk dlouhodobě ovlivňuje biologickou rovnováhu v oblastech potravy, regenerace a regulace volně žijící zvěře. Myslivci „rozdělili“ v minulosti zvěř na užitkovou (užitečnou) a škodnou (myslivosti škodící), zjednodušeně „masožravce“ označili jako škodnou a býložravce jako užitkovou. Na základě tohoto rozdělení a souvisejících pravidel byla škodná zvěř téměř bezmezně regulována bez ohledu na její zásadní význam; právě lovecká aktivita se následně projevila negativně především v přirozené regeneraci a regulaci zejména těch živočichů, kteří představují dostupnou potravní nabídku. Lov vybraných druhů škodné zvěře (zejména šelem) nebyl vždy uvážen a tato regulace zvěře užitkové nesměřovala do stavu biologické rovnováhy. Bez ohledu na indikaci nových „predátorský“ významných šelem a dravců, včetně

invazních a nepůvodních, je porušení biologické rovnováhy v současnosti natolik závažné, že jiné druhy zvěře „užitkové“ jsou ve významném počtu oslabené a nemocné. Právě zajíc polní, který je indikátorem zdravotního stavu krajiny, je toho objektivním důkazem.

V této souvislosti je třeba se tázat, kde se nachází lišky, které jsou velmi užitečné v odstraňování nemocné zvěře a bránící šíření nemocí (Hromas a kol. 2000) a které často požírají kadávery (Červený a kol 2009 a 2015)?

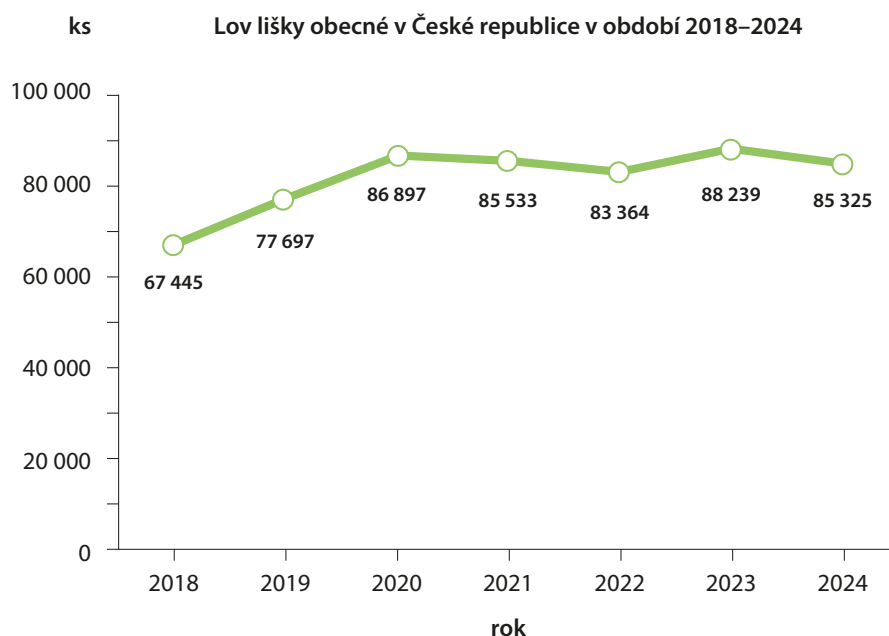
Pro praxi lze využít informací o lovu těchto predátorů. Nejlépe zavedený je systém monitoringu početnosti ulovených lišek. Reálný stav lovu lišky obecné, významné a dnes „žádoucí“ pro asanaci kadáverů zajíců, je patrný z **grafu 1**. Vyplývá z něj, že „rekordně“ nejvíce lišek se v Česku lovilo v roce 2020 a 2023 (bez statisticky průkazného ověření). Důvodů, proč tomu tak bylo, je více. Pokud pomíneme způsob vykazování a interpretaci, korelující souvislostí může být prokazatelné extrémní přemnožení hrabošů v roce 2020 (ÚKZUZ 2020, viz též **graf 2**), na které lišky v období jarních vrhů logicky přirozeně zareagovaly a následně na toto zareagovali i myslivci, kteří je na poškozených porostech snadno lovili.

Tato teorie je však zpochybňována tím, že lišek je ještě daleko více (již se tolik neloví, nenoruje se). Téma „omezení“ lovu přirozených predátorů v období přemnožení kalamitních škůdců nebo potřeby „sanace“ je u myslivců nepatřičné a pro dotčené lovce téměř nepřijatelné.

Právě v období, kdy jsou prezentovány výsledky statistických sčítání jednotlivých druhů zvěře, součástí kterých jsou i údaje o velmi vysokém úlovku lišek v minulém roce a naopak o klesajících počtech lovených zajíců (Vaca 2025), se nabízí otázka, zda je možné mít takové množství kadáverů a nemocí postižených volně žijících zvířat, když máme v našich revírech tak vysoké početní stavy lovených lišek a jiných predátorů.

Možnou odpovědí je „trpká“ skutečnost, že odlov jednotlivých druhů zvěře není prováděn v souladu s požadavky prostředí; místo profesionální „optimalizace“ početního stavu predátorů ze strany myslivců jsme svědky naopak nepochopitelné praxe, která stav dotčeného prostředí téměř nezohledňuje.

Pro reálné úvahy, kolik v honitbě potřebujeme predátorů, lze využít přehled vybraných druhů zvěře, velikost jejich areálu (tzv. home range)

Graf 1: Počet lovených lišek za vybrané období. Zdroj: ČSÚ (2025)

Tabulka 1: Velikost areálu vybraných predátorů podílejících se na regulaci a regeneraci volně žijících živočichů a druhů tvořících jejich potravu. Zdroj: Rakušan (1989)

Druh zvířete	Velikost areálu	Počet mláďat
Orel (pár)	8–14 tis. ha	1–2, ne každý rok
Výr (pár)	6–8 tis. ha	2–3, ne každý rok
Jestřáb (pár)	3–5 tis. ha	3–4, každý rok
Liška s mladými	700–1500 ha	3–12, každý rok
Káně (pár)	100–800 ha	2–3 každý rok
Zaječka s mláďaty	15–30 ha	2–4 ročně
Bažantí slepice s kuřaty	10–40 ha	7–10 ročně
Koroptví pár s mladými	10–30 ha	7–20 ročně
Hranostaj s mláďaty	8–12 ha	4–7 každý rok

Údaje v tabulce potvrzují mj. známou zkušenost, že na jednu honitbu připadá jeden pár lišek. V současné době lze uvažovat zcela jistě o jiných početních stavech predátorů a „užitkové zvěře“, domovských areálech ovlivněných fragmentací a zábohem zemědělské půdy či o zastoupení invazních a nepůvodních druhů zvěře (např. mývala severního) či nově početně posilujícího krkavce velkého. Pro inspiraci lze však tuto „pyramidu života“ uchopit a pokusit se o návrat ke zmiňované biologické rovnováze.

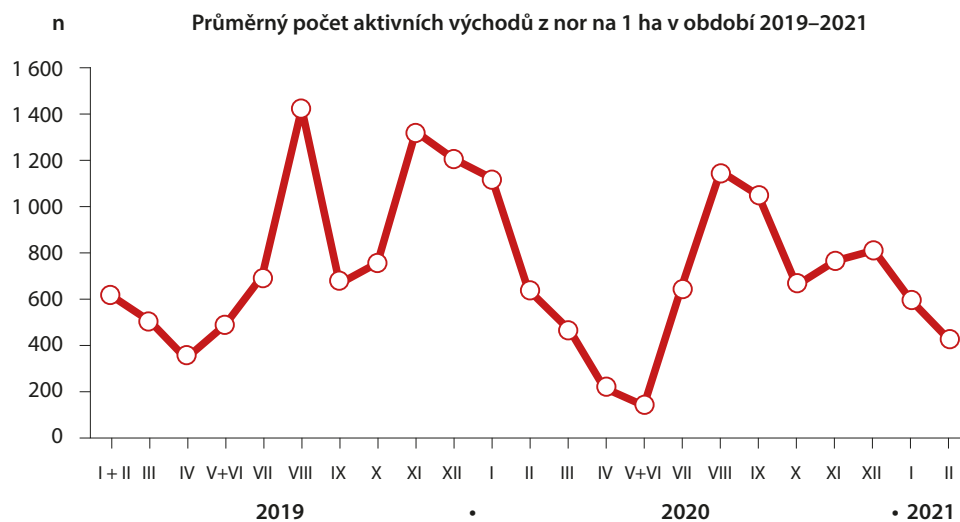
a související počet mláďat, který se mění zejména podle množství potravy a podle populační hustoty drobných savců; jedná se o tzv. „pyramidu života“, která je tvořena vybranými druhy zvěře a byla sestavena podle H. Brüllu a publikována Rakušanem (1989).

2. Zajištění potravních, krytových a klidových podmínek

Mimo asanaci zajíců přirozenými predátory je velmi žádané také vytvoření odpovídajících

Obr. 3: Stařina ponechaná v krajinném sadu. Foto Petr Marada

Graf 2: Celorepublikový průměrný počet aktivních východů z nor hraboše polního. Zdroj ÚKZÚZ (2021)

podmínek pro podporu těch, kteří přežili; tedy vytvoření prostředí nabízejícího především potravu, kryt a klid. V současné době se uživatelům honebních pozemků, tedy zemědělcům, myslivcům a dalším aktérům venkovské krajiny, opakovaně nabízí pro realizaci opatření několik funkčních možností; jedná se např. o známá agroenvironmentální a klimatická opatření, opatření podmiňující výplatu tzv. ekoplateb a další opatření zaměřená na podporu biodiverzity. V minulosti se pro zajíce prokazatelně osvědčila účinná a jednoduchá opatření založená na extenzivním hospodaření s výsadbou stromů do krajiny a souvislým bylinným pokryvem. Jako příklad lze uvést tzv. krajinnotvorné sady. Jejich existence je na základě zkoumání pro podporu

populací mj. zajíců funkční a velmi perspektivní (Marada a kol. 2021). Jednou z podmínek na management tohoto opatření je ponechání významné části bylinného pokryvu této kultury v průběhu hospodářského roku ve stavu nesečeném. Tyto plochy slouží jako zdroj potravy, pokryv zlepšuje též mikroklima při zemi nebo slouží zvěři přímo jako úkryt (MZe 2023), což je právě zajícům vyhledáváno zejména v podzimním období a především přes zimu.

Bez ohledu na výše uvedená pozitiva u těchto nekosených částí bylinných porostů MZe v tomto roce (2026) změnilo podmínky realizace tohoto opatření a nově bude po zemědělcích požadovat: aby snížili výměru nesečené píče každoročně na

10 až 20 % výměry daného dílu půdního bloku (v meziřadí, příkmenném pásu a manipulačním prostoru), která bude posečena v termínu od 1. října do 30. listopadu příslušného kalendářního roku.

Touto podmínkou se mění výměra možné nepokosené plochy se stařinou (původně bylo možné ponechat až 30 % výměry DPB).

Co na to hospodáři se zvěří?

Ze strany „hospodářících“ nebylo zaznamenáno proti změnám v rámci „revize“ těchto podmínek (systému sečení tzv. stařiny) žádných reakcí. Právě v období potřeby podpory zajíců je zarážející nečinnost ze strany těch, kteří aktivně početnost populací zajíců ovlivňují. Vzhledem k prokazatelnému přínosu ponechané biomasy na zemědělské půdě přes zimní období nemá trend na snižování výměry nesečené stařiny v krajinnotvorných sadech a jiných kompenzačních plochách (pokud pomíneme možný výskyt invazních a nepůvodních rostlin) odůvodnění.

Je třeba začít hned

Je prokázáno, že tam, kde chybějí regulační činitelé, je musí zastoupit člověk, u lovné zvěře myslivec. Tato skutečnost je zavazující a současně výzvou pro obhájení myslivosti a potřeby myslivců v současné společnosti. Smysluplná a odpovědná regulace s cílem zajištění odpovídající biologické rovnováhy vyžaduje profesionální přístup a kompetentní aktéry. Právě v souvislosti s nebezpečnou nemocí zajíců a následnou problémovou asanací je třeba razantně přehodnotit aktivity myslivců ve vztahu k vybraným a významným druhům této v minulosti označované škodné zvěře, podléjící se prokazatelně na požadované regeneraci, regulaci a dnes tolik žádané asanaci.

Vzhledem k tomu, že opatření cílená na podporu kondice přeživších a na asanaci cestou přirozených predátorů jsou časově náročná, je třeba s ohledem na konkrétní podmínky a možnosti začít ihned. Ve věci prospěšného ponechání nesečené stařiny pro podporu biodiverzity se nabízí inspirace z národního parku Šumava, kde pro oprávněnou podporu ponechání tlejícího dřeva vykonali významné množství výzkumných, popularizačních a propagačních aktivit včetně známé kampaně „Rok tlejícího dřeva...“ (např. Dvořák a Hubený 2024). Bude tato kampaň i pro záchranu stařiny přes zimní období a podporu biodiverzity včetně zajíců inspirací? ■